

„БАЙ ГАНЬО У ИРЕЧЕКА“

Разказът „Бай Ганьо у Иречек“ заема ключово място в първата част на известната творба на Алеко Константинов „Бай Ганьо“. Авторът синтезира всички качества на героя, показани в предходните разкази. Едновременно с това разкрива нови страни от неговия нравствен облик. Бай Ганьо заявява обществено-политическите си възгледи и своята социална принадлежност. В дома на Иречек се срещат два типа личности, две култури, два различни начина на поведение.

Макар и пътувал вече из Европа, Бай Ганьо не е възприел нищо от културния начин на поведение. Напротив, той със самочувствие демонстрира своето невежество, изостаналост и простотия. „Разговаря“ със знаци, защото не се е потрудил да научи поне една-две фрази на чужд език. Ако се показва вежлив към трегера, то е, за да не го помисли за богат и да го „оскубе“. За това, че дълго го разхожда по пражките улици, Бай Ганьо му се отплаща с едно „благодаря“. Неговото нахалство и сметкаджийство го насочва към дома на Иречек, където се надява да се настани, за да не си дава паричките по хотели. При изображението на Бай Ганьо, Алеко елегантно преминава от лек хумор¹ към ирония². Макар и да се води в трето лице, повествованието е наситено с авторовото присъствие и оценка, постигнати чрез описание на постъпките, чувствата и мислите на героя. Сякаш Алеко е там, пристъпва след него, проявява се като всезнаещия повествовател, който прониква в неговото съзнание и „чете“ мислите му: „По немски нещо си продумаха, кой знай! Ама не вярвам! Най-сетне министър е бил у нас. А бе то и министрите не са стока, я! Ама за тогоз не ми се вярва.“

Живо и образно авторът проследява гостуването на Бай Ганьо в дома на професора, рисувайки изпълнени с хумор сцени, в които нашенецът разкрива качествата си чрез своето поведение и реч. Той фамилиарничи с Иречек и майка му, без да ги познава. На всяка цена иска да се препоръча за цивилизован, умен и образован: „Колко съм гледал аз такива картини и портрети! Не ме гледайте, че съм млад!“ Всичко в поведението му е подчинено на личния интерес и извличането на полза от всяка ситуация, дори това да е обяд за чужда сметка. Ето защо Бай Ганьо хитро ще насочи разговора с г-жа Иречек в тази посока. Отново Алеко Константинов разкрива интереса на героя към материалното, а не към културните събития. Липсата на елементарно възпитание, на обноски и простотията му се проявяват в общуването с фамилията на Иречек. Когато майката на професора оставя Бай Ганьо сам за няколко минути, той седи като на тръни заради дисагите си, плюе по килима, слухти. Мнителен и страхлив, наднича в стаята на професора. Нито за миг не може да допусне, че е под достойнството на професор Иречек да проявява интерес към чужди вещи.

Контрастът между културната обстановка у домакините и неуместните реакции на българина ражда жалката и смешна ситуация, в която героят сам разобличава себе си. В чуждия свят още по-силно личат ниската култура и липсата на добро възпитание у Бай Ганьо.

Най-сетне обядът е готов. Това е един от най-ярките моменти в разказа. На интелигентността, вежливостта и гостоприемството са противопоставени нахалството и грубостта. Речта на Бай Ганьо, жестовете му го представят като прост и невъзпитан човек. Той непрекъснато насочва разговора към себе си, сравнява всичко с българското, сякаш за да подчертае своето превъзходство. Изобщо не спазва етикета на поведение -мляска, сърба, говори на масата, оригва се. Желанието за люти чушки е породено повече от мисълта за дисагите, оставени в кабинета, отколкото от факта, че „супата... се показва съвсем бледна за неговия стомах“.

В цялото поведение личи нещо грубо, неуважително и дори пренебрежително към домакините, на които сам се е натрапил: „Не, не, разтрийте, слушайте мене... Е, вий знайте: насила хубост не става.“ Като че ли нищо повече не може да учуди тези, у които е на гости: Бай Ганьо хем се кръсти, хем не вярва, разсипва супата си,

после я събира с лъжицата от „бохчата“, не разрешава да сменят порцията, говори на масата, става, разхожда се, обръща им гръб. След многото съвети, които отправя към сътрапезниците си, и непохватността му, авторът насочва вниманието на читателя към маниерите на героя - начина му на хранене. Той не само стряска, но и отвращава: „И почна да сърба: ама сърба българинът, не се шегува, триста псета да се сдавят, не могат го заглуши...“

След като унищожава „доста хлябец“ и си пийва порядъчно, Бай Ганьо не оставя никакво съмнение и у читателя, и у любезните си домакини, вече шокирани от поведението му, че е завършен простак -нетактичен и нахален.

Под влияние на изпитото вино, сития обяд и кафето, той се впуска в разговор за политиката. Думите му вече не бъдат добродушен смях, а горчив размисъл за неговата истинска същност- кариерист, нагаждач и келепирджия. Политическите му убеждения не са продиктувани от никакви идеи и идеали. Единственото, което го ръководи, е грубият интерес да извлече полза: „И едните, и другите са маскири. ..Не се рита срещу ръжен!... Търговийка, предприятийца, процеси имам в съдилищата - не може! Не си ли с тях - спукана ти е работата! Па и мене нали ми се иска - я депутат да ме изберат, я кмет. Келепир има в тия работи.“

Героят бързо се е ориентирал сред политическата поквара на своето време и прие-ма без притеснение деформациите на обществото. Той е истински хамелеон. Затова Алеко не само го осмива. Той го заклеймява и отрича пороците му. Това е нравственото послание на автора - вижте Бай Ганьо и се разграничете от него, той не е истинският българин, а жалко подобие на деградиралата човешка личност.

РЕЧНИК

1. хумор - художествен начин на изображение, основан на контраст, заблуда, неочаквана развръзка, несъответствие между мислено, желано и действително, предизвикващи смях в разнообразни ситуации.

2. ирония - стилистично-изобразителен похват, при който подложените на критика недъзи са осмивани, без да бъдат разобличавани.